

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petis soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DEZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

A kolozsmegyei tanító-testület 1884. évi közgyűlésének s o r e n d j e:

Október 29. d. u. 6 órakor elértekezlet a városi polgári-iskola helyiségében.

Október 30. d. e. 9 órakor közgyűlés a városház nagytermében a következő tárgysorozattal:

1. Hymnus, éneklí a képezdei dalkör.
2. Elnöki megnyitó beszéd.
3. A választmány évi jelentése: felolvassa Nagy Kálmán egyesületi titkár.
4. Bizottságok kiküldése: a) tanszertár, b) a könyv- és irattár, c) az egyesületi pénztárak, d) az Eötvös-alap pénztár, e) a „Család és Iskola“ pénztárának megvizsgálására, f) a szavazatok beszedésére, g) a nyilvános tanítások megsemmelölésére.
5. Felolvasás, Váradi Károly tanfelügyelő urtól.
6. A tisztviselők megválasztása.
7. Az orsz. tanítói képv. közgyűlésre képviselők választása.

Október 30. d. u. 3 órakor a gyűlés folytatása a városi polgári iskolában.

8. Vitatétel dr. Bartók István tanár urtól, tárgya: „A népiskola és a közegészségügy.“
9. Vitatétel Benedek Samu gyak. isk. tanár urtól, tárgya: „A törtek tanítása a népiskolában.“

Október 31. d. e. 8–9-ig nyilvános tanítást tartanak:

- a) a belmagyar utcai ev. luth. népiskolában Erb Frigyes,
- b) a nagy-utcai II. községi népiskolában Kolozsvári Albert tanító urak.

D. e. 1/2 10 órakor a közgyűlés folytatása a városház tanácstermében ily rendben:

1. Szózat, éneklí a képezdei dalkör.
2. Az október 30-iki közgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése.
3. A tisztviselők leköszönése s korelnök választás.
4. A szavazatszedő bizottság jelentése.
5. Jelentések: a) a tanszertár, b) a könyv- és irattár, c) az egyesületi pénztárak, d) az „Eötvös-alap“ pénztár, e) a „Család és Iskola“ pénztárának megvizsgálására kiküldött bizottságok részéről.
6. Az egyesületi szakközlöny ügye.
7. Jelentés a nyilvános tanításokról.
8. Vitatétel Kápolnai József tanár urtól, tárgya: „A természetrajz tanítása és módszere a népiskolában.“
9. Vitatétel Fazakas József tanár urtól, tárgya: „A felnöttek oktatása a magyarnyelv elsajátítása érdekében.“
10. Intézkedés a jegyzőkönyv hitelesítéséről.
11. Indítványok tárgyalása.

1884. Október hó.

A központi választmány.

A nő, mint a háztartás könyvvivője.

(Folytatás és vége.)

Azon hitben, hogy benső meggyőződésnek előadottakban megkísérlett kifejezése a háztartási könyvvitel módozata iránti kíváncsiságot felbreszthette — constatálom mindenek előtt, hogy a háztartási könyvvitel által bármely pillanatban megtudhatjuk:

1. hogy minden időszakban, hónapban vagy napon valamit költöttünk készpénzben és hitelben, és mennyit költhettünk volna jövedelmünk arányához képest;

2. hogy mire fordítottuk pénzünket, kinél és mily összegig csináltunk adósságot. Háramlik-e abból maradandó haszon a család tagjaira, elértünk-e jövedelmünk fogyasztása által valamely testi, erkölcsi vagy szellemi célt, és nem pazaroltuk-e vagyonunkat hasztalan, avagy éppen káros célokra;

3. hogy mennyi fordítottunk valamely bizonyos időszakon pl. havonként vagy éven át az élelmezésre, ruházásra, a gyermekek neveltésére, betegápolásra, köz- és művelvezetekre, világításra stb.; mennyit takarítottunk, avagy takaríthatunk volna meg stb.

És most lássuk miben áll az a háztartási könyvvitel!

Semmi nagy dolog, csakis a háztartás anyagi részét vezető fontos és érdekes tényezőknek oly módon való följegyzése, hogy ebből az alapul szolgáló cselekvények bármikor és könnyen úgy egyenként, valamint összegükben meg- és áttekinthetők legyenek.

Mind erre megkívántatik a napló és a pénztárjegyzék; minthogy azonban e két cardinalis könyvnek pontos vezetése nőknek, egyébként kitartó, türelmét is próbára tévén, a könyvviteltől igen könnyen elriasztaná, egy első kezdetnek a két könyvet egyesíteném és feleségemet a „pénztárjegyzékkel egyesített napló“-val ismertetném meg és egyelőre ennek vezetésére bízám.

A „pénztárjegyzékkel egyesített napló“-t oly alakba önteném, hogy a hozzá kötött igényeknek minden tekintetben és kifogástalanul megfeleljen.

Minden nevezetes eseményt, mely a háztartás anyagi részére vonatkozik, bevezettetek. — A bevásárlás és eladás lényegét még az esetben is felemlítettém, ha arról részletes számla állíttatott ki. A számlákat és nyugtákat (havi, esetleg évi csomagokban) gondosan megőriztetném és az előforduló események feljegyzésénél az idő sorrendet szigorúan megtartanám. — A ritkábban előforduló eseményeket, pl. házbér felvételét és fizetését, kölcsön vételt és kölcsön adást, ruháneműk, házi-butorok, ékszerek stb. bevásárlását azonnal külön tétel szerint jegyeztetném a naplóba; kisebbszerű és naponta ismétlődő eseményeket azonban egyneműségük szerint hetenként, avagy havonként egy tételbe vonatnám egybe. — Ha például valamelyik héten kisebb részletekben 50 frtot adtunk ki, a naplóban külön kell kitüntetni, hogy mennyi ment élelmiszerekre, mennyi ruházatra, jótékonycélokra stb.

A napló és pénztári jegyzék a rövideg és egyszerűség tekintetéből egy könyvbe egyesítve, akként volna vezetendő, hogy abban a pénztári bevétel és ki-

adás külön hasábon legyen feltüntetve. — Az e helyen bemutatott minta jobb oldalán három hasáb látható.

Az elsőbe a pénzbeli bevételeket, a másodikba a pénzbeli kiadásokat, a harmadik hasádba azon összegeket kellene bejegyeztetni, a melyek sem készpénzbeli bevétel, sem készpénzbeli kiadást nem képeznek, miért is ezen harmadik hasábot semleges hasábnak nevezném.

A bal oldalon álló hasádba a nap volna jegyzendő; a hó és az év minden lap legfelsőbb részére az úgynevezett felvonal fölébe volna irandó.

A pénztárjegyzékkel egyesített naplóba, a mint a felmutatott példából kitűnik, kivétel nélkül minden a háztartásra vonatkozó esemény, annak időrendje és pénzbeli értékének pontos meghatározása mellett bejegyzendő.

Mindazt, a minek pénzbeli értékét meghatározni nem lehet, avagy nem akarjuk, beírjuk ugyan, de értékét nem tüntetjük ki.

Ha aztán ezen napló egyik lapja teljesen beiratott, annak végén vízszintes vonak alatt a pénztári bevétel, kiadást, és a semleges hasáb tételeit külön-külön összeadjuk és változatlanul a következő lapra visszük.

Ez eljárást a hónap végéig folytatva, ennek utolsó napján a három különböző értékhasábot összeadjuk és kikeressük a pénzbeli bevétel és kiadás közötti különbséget, melyet aztán kiegyenlítésül és ellenőrzés céljából a kisebb vagyis a pénztári kiadások oldalára írjuk. — Ezen műveletet havi lezárásnak nevezzük. — Ez alkalommal a függélyes hasábokat két vízszintes vonallal átmetszük s pénztári maradvány összege által kiegyenlített pénztári összegeket, úgyszintén a semleges hasáb havi összegét is beírjuk.

A havi összeget sor és lap kihagyása nélkül, a jövő hó megnyitása a pénztári maradvánnyal a bevételi hasábon követi.

A pénztárjegyzékkel egyesített napló ekként volna vezetendő hónapról-hónapra az év befejezéséig; mit rendes körülmények között deczember utolsó napján kellene eszközölni.

Gyakorlatilag akként lehetne ezt megkezdeni, hogy az év első napján az itten felmutatott minta szerinti leltárt készítünk: (Lásd 123-ik lapon.)

A leltárnak összevonását, két szemben lévő oldalon való elhelyezését és kiegyeztetését „vagyonn mérleg“-nek nevezik. — Képzelnék csak a két különböző függő serpenyőt, mely egyikében az összes vagy, másikában pedig az összes tartozás volna elhelyezve.

Ezen mérleget, csak úgy fogjuk egyensúlyban tartani, ha a vagyon és a tartozás közötti „különbség“-et a kevesebbet tartalmazó oldalra, illetve „serpenyő“-re teszük.

Az imént bemutatott leltár alapján készült mérleget a tulsó lapon szintén bemutatva — megjegyzem, hogy a napló első tételei, mint olyanok, melyek a mult-ra vonatkoznak ezen mérleg alapján lesznek bejegyzendőek.

A mérlegből látjuk, hogy mily főkönyvi rovatokra lesz egyelőre szükségünk.

Leltári kimutatás, felvétel 1884. Január 1-én.

Folyó szám	Tárgy megnevezése s rövid körülírása	Részle-	Fő
		tes	összegek
I. Vagyon.			
1	Pénztári maradvány 1883. Deczember 31-én		150
2	Ércpénzek: 15 drb. cs. és kir. arany á 6 frt 2 drb Sterling á 12 frt 50 kr.	90 25	115
3	Ékszerek: 1 arany-óra lánczczal 1 nyakék gyémántkövekkel 1 melltű smaragd kövel 2 pár fülön függő, 6 drbaranygyűrű 2 arany karperecz 4 drb ezüst gyertyatartó 12 drb kis ezüstkanál, ugyanannyi kés és villa 12 drb nagy ezüstkanál, ugyanannyi kés és villa	80 70 15 100 48 200 50 180	743
4	Butorzat: 6 szekrény, 5 ágy, 3 tükör, 2 pam- lag, 18 szék, 2 ruhatartó, 2 íróasztal számlaszerint		500
5	Ágyneműek és szőnyegek (részletesen elősorolva)		200
6	Fejérműek, ágyhájak, asztal- és ágyterítők		250
7	Ruházat (férfi-, női- és gyermekruhák részle- tesen elősorolva)		1300
8	Konyhaedények (részletesen elősorolva)		150
9	Házi állatok: 2 tehén 8 drb sertés 50 db szárnyas állat	100 160 25	285
10	Készlet az éléskamarában, padlásán és pinczében 15 mmáza kenyérliszt á 10 frt 5 " finom-liszt á 15 frt 6 zsák burgonya á 1 frt 6 hliter kukoricza á 1 frt 20 kr. 50 klgr. zsír á 50 kr 25 klgr. szalonna á 40 kr 100 liter paszult 50 liter lencse 100 üveg befőtt 1 zsák aszalt-gyümölcs, dió s egyéb gyümölcs 12 hectoliter bor á 6 frt 2 kád káposzta Zöldség	150 75 6 7 ²⁰ 25 10 8 6 20 25 72 10 10	424 ²⁰
11	Fűtőanyag: 4 öl fa á 13 frt 5 mmáza kőszén á 2 frt	52 10	62
12	Értékpapírok: 1 drb 1860-ik évi sorsjegy 2 drb István gőzmalmi rész- vény á 150 frt	500 300	800
13	Követeléseim: Józ Gábor helyben tartozik Mán János " " " A kolozsvári kisegítő-pénzt. tart.	150 200 450	800
	Összes cselekvő vagyon		5779²⁰
II. Teher.			
14	Hitelezőim: Gergely Ferencz követelése sz.sz. Bogdán István " " " Fehér és társa " " " Mártonfi József " " "	125 ⁴⁰ 80 ⁶⁰ 120 ⁴⁰ 80 ⁷⁰	407 ¹⁰
	Összes szenvedő vagyon		407¹⁰
	Összefoglalás: vagyon 5779 frt 20 kr. tartozás 407 frt 10 kr.		
	Tiszta vagyon		5372 frt 20 kr.

A bejegyzés sorrendjét és a főkönyvvel való összefüggést illetőleg szem előtt kell tartanunk, hogy a könyvek megnyitására minden a háztartási tőkétől indul ki, miért is az egyes rovatok csakis ezzel jönnek összekötetésbe.

A mérleg ugyanis a naplóba irattatván a baloldali hasábokon az első tétel értelmében a háztartási tőke követel 5779 frt. 20 kr. az egyes vagyon-rovatok pedig u. m. pénztár stb. (együttesen) ugyan ennyivel tartoznak. A második tétel értelmében a háztartási tőke tartozik, a hitelezők pedig követelnek 407 frt 10 kr.

A baloldalon levő „tartozik“ és „követel“ hasábokat, melyek a mint a minta mutatja a főkönyvi rovatokra utallnak, nem szükséges azonnal betölteni; mindenesetre azonban a hó vége előtt kell azokat betölteni azért, hogy ezen bejegyzések alapján a főkönyvet szerkeszteni lehessen.

Teher.		M é r l e g.		Vagyon.	
1	Tartozásaim	150	1300	1	Készpénz
2	Tiszta háztartási tőke	115	150	2	Ércpénz
		743	285	3	Ékszerek
		700	424 ²⁰	4	Butorzat, ágynemű és szőnyegek
		250	62	5	Fejérműek
		1300	800	6	Ruházat
		150	800	7	Konyhaedények
		285	5779 ²⁰	8	Házállatok
		424 ²⁰		9	Élelmiszerek
		800		10	Fűtőanyag
		800		11	Értékpapírok
		5779 ²⁰		12	Követelcscim

Tartozik (terhére)	Követel (javára)	Nap	1884. Január hava	Pénztári		Semleges hasáb
				bevétel	kiadás	
	Háztartási tőke 5779 f. 20 kr.	1	A mai napon felvett leltár szerint a háztartási vagyontörvény részei a következők:			
Pénztár			Készpénz			150
Ércpénz			Ércpénz			115
Ékszerek			Ékszerek			743
Fejérmű			Fehérműek			250
Ruházat			Ruházat			1300
Konyhaedény			Konyhaedények			150
Házi állat			Háziállatok			285
Élelmiszer			Élelmiszerek			424 20
Fűtőanyag			Fűtőanyag			62
Értékpapír			Értékpapírok			800
Jóó Gábor			Követeléseim pedig:			
Mán János			Jóó Gábor helyben tartozik			150
Kisegítő			Mán János			200
Butorzat			Kolozsvári kisegítőpénztár			450
			Butorzat, ágynemű és szőnyegek			700
Háztartási tőke 407 f. 10 kr.		1	Ugyancsak a leltár szerint a háztartási tőkét a következő adósságok terhelik:			
	Gergely F.		Gergely Ferencz követel			125 40
	Bogdán I.		Bogdán István			80 60
	Fejér és társ.		Fejér és társ.			120 40
	Mártonfi J.		Mártonfi József			80 70
						6186 30
Pénztár	Jövedelem	1	Pénztári maradvány 1883. Decz. 31-ről	150		
Házbér	Pénztár	1	Férjemtől háztartásra kaptam	200		
Gergely F.	"	2	Folyó év első negyedére házbérül fizettem		75	
Élelmiszer	Gergely F.	3	Fizettem Gergely Ferencznek apasztásul		25	
Butorzat	Herbay G.	5	Vettem Gergely F. fűszerárut hitel. e sz.sz.			15
Herbay G.	Pénztár	5	Vet. Herbay G. varrógépet 12 havi törl. 5 f-val			70
Élelmiszer	"	8	Előbb irt varrógépet fizettem azonnal		10	
Fűtés	"	8	A mult heti bevásárlások összege		5 20	
Mosás	"	8	Vettem 4 kméter tűzfát vágatással együtt		15	
Világítás	Gergely F.	12	Vettem 20 Ko szegedi szappant à 40 kr.		8	
		15	Vettem Gergely Ferencznel hitelbe:			3 15
			3 Ko milly gyertyát 1.80			
			1 " fagygyu " 55			
			3 liter petroleumot 1.—			
Élelmiszer	Pénztár	20	Mult heti piaci bevásárlásokra		8 50	
Műélvez.	"	21	Színházi páholyért fizettem		4	
Nevelés	"	22	Józi fiamnak rajz- és írószerekre sz.sz.		1 25	
Ruházat	"	23	Vettem 8 pá: téli harisnyát 4 frt — kr.			
	"		" 2 " czipót 5 frt 50 kr.		12 50	
Élelmiszer	"	26	Piaczi bevásárlásokra a mult héten		5 30	
Jótekonyság	"	26	Nőegyleti részvény pro 1884.		4	
"	Élelmiszer	27	Az árvaház részére küldöttem:			
			10 Ko lisztet à 15 kr. 1.50			
			1 sonkát 2.50			4
Műélvezet	Pénztár	28	Egyetemi hangversenyi költségek		5 60	
Élelmiszer	Jövedelem	28	Gyalui birtokomról kaptam.			
			15 hliter paszulyt à 6 frt 30 frt			
			2 sertést levágva 50 frt			80
Cselédbér	Pénztár	30	Cselédeknek fizettem f. óra kimut. sz.		12 80	
Nevelés (oktatás)	"	30	Józi fiam második félévi tandíjában		15	
Élelmiszer	"	31	Piaczi bevásárlások ez utóbbi napokban		5	
Pénztár	Házi állatok	31	Bevettem 62 liter tejért à 10 kr.	6 20		
Élelmiszer			saját fogyasztásunk naponta 3 liter tej			9 30
Kisegítő	Pénztár	21	A kolozsvári kisegítő-pénztárba tettem		25	
	Kamat		Eddigi betétem kamatai tőkéhez csatoltattak			13 50
				356 20	237 15	194 95
			Pénztári maradvány		119 05	
			Pénztár tartozik e hóban			206 20
			" követel "			237 15
			Havi forgalom			638 30
			1884. Február hava			
			Pénztári maradvány	119 05		

A ki a könyvek vezetését megkezdeni akarja, mindenekelőtt leltározzon, mert ennek adatai szolgáltatják a napló első tételeit. Leltározás alkalmával minden birtokrész valóságos értéke szerint veendő; erre nézve legmegbízhatóbb forrást a számlák és szakértők becslése képezik. A családanyának, mint gazdaasszonynak minden a köréhez tartozó tárgyak minősége s értéke iránt érdeklődni kell, hogy az előforduló bevásárlásoknál és eladásoknál tájékoztatlanyságot el ne áruljon, s hogy a kezén levő forinttal ügyességénél és tájékozottságánál fogva több anyagi hasznot eredményezzen, mint mások, hogy serdülő leánykája édes anyja oldalán

a helyes gazdálkodás mesterségében magát gyakorolhatván s ideje korán megtanulván miként kell minden tárgyat értéke szerint megbecsülni s a kiadásokat a bevételek arányához képest beosztani, valóságos nővé nevelte, leendő férjét boldogíthassa — s ez szíve, lelkéből elmondhassa:

Ehret die Frauen, Sie flechten und weben
Himmlische Rosen in's irdische Leben.

Dr. Lehmann Róbert.

T Á R C A

Az esti pír.

(Folytatás és vége.)

De érdekes Falb Rudolfnak a fejtegetése: Egy esti pír alkalmával észlelte a napnak szokásos kör alakú udvarát és annak feltűnő piros színét. Mivel ezen piros napudvart túlalaku jégkristályok okozzák, azt hitte, hogy ilyen alkalommal a körlégben nagyon sok jégkristálynak kell lennie. — E jégkristályok a nap udvarának fényét erősítik és a felhőket is vöröstre színezik. A meteorológoknak az volna a hivatásuk, hogy kimutassák, hogy ezen jégkristályok honnan jönnek.

Ezen állítás különben egészen téves és eredete azon kérdésre viendő vissza, hogy mi okozza a nap udvarát? Ez a határa azon űrnek, melyen túl a jégkristályok már semmi fényt keresztül bocsátani nem képesek, azaz hozzánk eljutni nem tudnak. Mert a fény sugára, ha bármely hasábon áthatol, elhajlítódik. Ha a körlégben sok jégkristály van, akkor ezen határ egészen elmosódik, mivel ezeknek tömött rétegén többé semmi fény sem hatolhat át. A legszébb gyűrűket lehet látni a nap körül, ha a körlégben kevés jégkristály van vékony rétegben körülvéve; ha ezek tömöttülni kezdenek, azonnal eltűnik a nap és gyűrűs udvara, a mint ezt tavasszal gyakran észre lehet venni. A mint a körlégben a jégkristályok számosabbak, a napgyűrűk színei is élénkebbek lesznek, és így bajos azt belátni, hogy az égbolt nagyrészen ezen sugártörési jelenség miként mutatkozik. Midőn az égbolton szivárványt veszünk észre ennek intenzív színeiből csak keveset vehetünk észre a szomszéd fellegeken.

Hanem annyi áll, hogy a körlég jégkristályai a színképben sem a vonalokat előidézní, sem azoknak színét intenzívebbé tenni nem képesek. — Mert ez csak akkor idéződik elő, ha a jégkristályok megolvadnak és vízgőzzé válnak; de ilyenkor a nap körül nincsen is gyűrű, és így annak oka sem lehet. — Tehát sem a körlég pora, sem pedig a körlégben uszó jégkristályokon alapuló elméletet el nem fogadhatjuk. A fénylő esti pír okának másnak kell lenni, mint a légkör vízgőz tartalmának.

Századunk kezdetén még a földet úgy gondolták, mint egy egészen zárt tömeget, melynek kerge nyílással a felületen nem bir. A régiek tudták, hogy felülről kövek hullanak le; de a mult század tudákossága annyira vitte a dolgot,

hogy daczára a sok szemtanunak az egészet mesének tartották.

Chladni 1794-ben megkísérelte bebizonyítani, hogy a magasból a földre kövek, meteorok hullhatnak. Az 1803-ik évben Normandiában egy nagy meteorok-hullás a francia akadémiát annak elösmérésére kényszerítette, hogy ezen kövek nem a mi földünkről valók. Sziberiában, Chilében és a Baffinöböl táján található tiszta fémvas, mind olyan jelenség, mely a lehullást bizonyítja, mert tiszta fémvas a földben sehol sem fordul elő, csak érczeiben.

A naprendszerrel való elméletünk, úgy mint azt Kant felállította, azt engedí hinnünk, hogy az égür és a planéták Atmoszpherája között nincsen határ. A kezdetleges gőzkörből, a mint magcsák váltak ki és tömörültek, olyan anyagokat vettek magokba, melyek közönséges hőmérséknel szilárdak vagy gázműek szoktak lenni. A régebben marandandó gázak neve alatt ösmert anyagok u. m. könny, éleny, légeny stb., melyek rendkívüli körülmények között folyékonyak vagy éppen meg is szilárdíthatók, a megtömörült magvakban nem vététdőhettek fel, hanem annak felületén gáz-alakban burokképpen maradtak, és képezik a Plánéták gőzkörét. — A vonzó erőnel fogva ezek a tömött részhez tapadnak, úgy hogy alól tömöttebbek, felül ritkábbak. Ezen tömötségbeni fogyás bármily nagyszerű legyen, a naprendszerben levő anyagok tömötség határán túl nem terjedhet, azaz egy Plánéta gőzkörének nem lehet olyan határa, hogy azon túl anyag nem létezik, hanem csak olyan értelemben, mint, a mint fennebb említett gázok tömöttebbek vagy ritkábbak a mi naprendszerünkben. — Hogy a föld gőzköre és az égür gázai egymással elegyülnek, az nagyon valószínű, habár eme gázok különbözö arányu összetétellel bírnak is, és kicserélésök, az az elegyülésök ottan történik, hol tömötségek nagyon csekély.

A világürben meteor-csoportok mozognak, melyek időnként a földre le is hullanak, a hulló csillagok láthatók, s a meteor-kövek hullását már sokszor észlelték. S észlelték továbbá ezen űrben a kometák mozgását is és a színképi elemzéssel azt is kimutatták, hogy ezeknek gőzkörében széneny, könny van. Newtonnak azon nézete már ösmertes volt, hogy az üstökösök egyik alkatrésze a víz, ő hitte azt is, hogy az üstökösök egy bizonyos mennyiségű vizet a földnek adhatnak. Whyston, a ki tanítványa volt, ezen elméleten túl ment és az özönvizet onnan származtatta, hogy föld egy üstökösrel összeütközött. Bizonyos azonban az,

hogy a víz a mi naprendszerünkben nagy szerepet játszó anyag; csaknem hihetetlennek gondolható olyan égitest, melyen víz ne volna; de olyat is bajosan képzelhetni, mely csak vízből állana.

Zenker egy különös elméletet állított fel arra, hogy miképpen képződnek az üstökösök farkai, azaz állította: hogy ezek jégcsapok, melyek a mint közelednek a naphoz olvadni kezdenek. Zöllner is azt hiszi, hogy az üstökösök főbb anyaga víz, széneny és köneny. Ha az üstökösök színképi elemzése csak is széneny-köneny anyagot mutat is, mégis az gondolható, hogy a vizgöz csekélyebb hőmérsék-nél is kevesebb fényt bocsát keresztül, mint a rendkívül könnyű és így illó széneny-köneny.

A világűrben nagymennyiségű jég van, a vonzás törvényénél fogva ennek felületén vizgöz képződik, mely megsűrűsödik és kellő hőmérsék-nél annyira sűrű lesz, hogy a tovább gözölgést megakadályozza. Minden hőmérsék-nél a gázok feszerejének van egy megfelelő maximuma, midőn ezen maximum elértetik, a felületre olyan nyomással van, hogy a további párolgás lehetetlen.

Kisebbszámú vizpáránál a vonzó erő nem működhetik olyan erősen, hogy a további páráképződést megakadályozhassa, és így azok annál inkább kiterjednek és egészen gőzzé válnak.

A miként Siemens Vilmos az ő nap elméletében állítja, hogy a világűrben ilyen gőzök léteznek és a napsugarai által disszociálódnak-e vagy nem, az az esti pír okára befolyással nincsen.

Vizgöz van elég arra, hogy a föld légkörét betöltse. Hogy meteor-kövek sokszor a föld légkörébe jönnek és lehullanak, ezt az esetek bizonyítják. Észlelték azt is, hogy a magasból jégtömegek is hullottak a földre. A jégeső okát is igyekeztek ezen a módon megfejteni.

Vegyük fel tehát azt, hogy a múlt évben a föld körlegében nagymennyiségű vizgöz gyűlt össze, ennek tömötsége annál nagyobb volt, minél több anyag gyűlt össze a légkörben és így a világűr azon anyagját, mely a körleget érinti, egymással kölcsönös feszerebe hozta, úgy hogy az ebben való behatolásnak meg kellett történni; rétegek képződtek, melyeknek ugyanazonos vagy nagyobb feszítő erővel kellett bírniok. És így az elegyülés gyorsaságának úgy kellett történni, hogy a körleg tömötsége ennek következtében fogyott. Mivel a levegő rétegei alól tömöttebbek és melegebbek, a keletkező vizgöz a tömöttebb anyagot nem képes helyéből eltolni, habár közelebb is van a föld felületéhez és a vonzás következtében tömöttebb is, mivel csak olyan tömötséget érhet el, mely helyzetének megfelel.

És így gondolható, hogy az egyensúlynak helyre kell állani, ha másképpen nem, az oldalrai kitérés által is, avagy pedig a körleg mozgása által, és itten tekintetbe veendő a gázok diffúziója is, tehát a határon az egyensúly alig gondolható, mert a diffúzió törvénye szerint könnyebb gáznemet a sűrűbb felett létezni nem gondolhatunk.

A vizgöz tartalma felhő lassanként alásüllyed és tömöttebb lesz, míg egy olyan réteget képez, mely elegendő kiterjedés mellett kellő sűrűséggel bír annyi napfényt elnyelni, hogy vörösnek lássuk. A nap lehaladott és a fény esti píránál direct nem hatol hozzánk, hanem a piros fény egyszerre vagy többszörös visszaverődés következtében a nyugati ég táját tölti be. A múlt év esti pírját naplemente után egy fél vagy éppen egy egész óra hosszan át láthattuk, midőn a nap, mintegy 10⁹-nyira a láthatár alatt volt. Egyszeres visszaverődésnél a magassága lehetett 25 km. Hogy valjon ilyen magasban vannak olyan anyagok, melyek a napfényt visszaverik, az kétséges, meglehet több-

szörös visszaverődés adja a tűnényt, de az bizonyos, hogy a visszaverődést felülről jövő vizgöz okozza, mert azt, hogy nem alólról felfelé toluló vizgöz okozhatja, bizonyítja az, hogy különböző időszakban tűnt fel, néha nagyon későn. A fentebbi feltevést bizonyítja az is, hogy a tűnény több hónapon át látható volt. Hirtelen feltűnt novemberben és lassan elenyészett három hónap lefolyása alatt.

Tehát cosmicus okot az esti pír létrehozására nem lehet feltételezni.

Dr. Bartók István.

S Z E M L E.

Olaszországról.

Olaszországban a felsőbb leánynevelő intézeteket újabban szervezték. Ez iskolák meglehetősen látogatottságnak örvendenek. Így pl. Turinban, hol már 3 ilyen iskola létezett a múlt évben ezek számát szaporítani kellett. Egyes tanfelügyelők mozgalmat indítottak a tárgyban, hogy a tanítónők fizetése a férfi tanerőkével egyenlősítessék.

Olaszországban minden község, melynek lélekszáma több mint 300 s tanköteleseinek száma legalább 50, kötelezve van népiskola fenntartására.

Róma iskolái úgy kulcsin, mint berendezés és felszerelés tekintetében az oktatás és közegészségügy követelményeinek egyaránt megfelelnek.

Az elemi iskolákban a tanítás d. e. 1/2-8-tól délutáni 2 óráig tart, természetesen óráközötti szünetekkel, melyhez 1/2 órai étkezési szünet is járul. A tanórák illetően beosztását azzal indokolják, hogy távoli városrészekből kell a gyermekeknek iskolába járniok, mi főleg a nagy melegeben igen természetes és káros következményű. — Hogy ezt ott a helyi viszonyok kellően indokolják elhisszük, de azt már nem ohajtjuk, hogy e rendszer minálunk Magyarországon is meghonosodjék, mint azt egyesek, talán saját kényelmök okáért, hangoztatják.

Az olasz elemi iskolák tantárgyai: anyanyelv, szám-tan, mértan, földrajz, Olaszország története életrajzi alapon, írás, bibliatörténet. A hittan nem kötelező tantárgy, s mint ilyen, hetenként egyszer, külön órán adatik elő. A vallástani órák látogatása a szülők tetszésére van bízva.

A tanítóképző intézetekbe 16 éves koru növendékek vétetnek fel. A tanfolyam 3 éves. A második év végén vizsgálat alapján alsófoku, a harmadik év végén felsőfoku képesítést nyer a jelölt. Tantárgyak: olasz nyelv és irodalom, szám-tan, nemzeti történelem, a világtörténelem elemei, földrajz, erkölcs-tan, vallás, nevelés-oktatás-tan, ének, rajz és kézimunka. A tanító-jelöltek gyakorlati irányú kiképzésére kiváló gondot fordítanak. Az első évfolyam tanulói már látogatják az elemi iskolai tanórákat. A második évfolyamon levők kötelesek az iskolai rend- és fegyelmet fenntartani, sőt a kikérdezésben is részt vesznek. A harmadik évfolyam tanulói naponként felváltva tanítanak. — A leczketervet a növendékeknek előre, írásban, kell beadniok az igazgatónak. A tanításokat a növendékek közösen meg-bírálják. A bírálatot az intézet igazgatója, mint a paedagogia tanára, vezeti.

A tanítók helyzete nem irigylésre méltó, a mennyiben mondhatni teljesen a községi előjáró önkény-nek vannak alávetve. A végzett tanító-jelöltek nagy része igyekszik lehetőleg más hivatalt kapni, s csak a kit a szük-

ség kényszerít, marad a tanítói pályán. Ezért van számos iskola tanító nélkül, s a tanképesített működő tanítók száma ezért aránytalanul csekély.

R.

Angliából.

Anglia oktatásügye még sok tekintetben magán hordja a régi rendszer jellegző maradványait. Így pl. az egyetemek csak befejező osztályai a gymnasiumoknak, s a szakoktatás sok helyt az egyetem felett áll.

Az iskolai közvizsgálatoknál nem a tanító, hanem egy biztos a kérdező, ki e célból rendre utazza az iskolákat. A feladatokat a kormány adja; a biztos osztályoz, a tanító csak báb. Az iskolai vizsgára nem köteles minden tanuló jelentkezni. Azok után, a kik a vizsgán meg nem jelennek, vagy a vizsgálaton megbuknak, meghatározott %-ot vonnak le a tanító fizetéséből. — E rendszer helytelen, hivatalos adatok bizonyítják, hogy 876000 tanuló közül csak 10000 jelentkezett vizsgálatra. — E rendszer a tanulókra nézve kiválóan kényelmes, mert ha egy meghatározott ideig, járták a tanórákat, s ezt igazolni tudják, azon jogokat élvezik, mint a kik a legpontosabban látogatták az iskolát, s a vizsgát is a kellő sikerrel tették le.

Az elemi oktatás eredménytelenségét a tanfelügyelők az elemi iskolai tanítók képzetlenségének tulajdonítják.

Hivatalos jelentésekben panaszkodnak arról, hogy a tanítóknak a tananyagról nincs fogalmuk. — Huxley ennek okát abban keresi, hogy a tanító-nevelő intézetek igen kevés képzettséggel bocsátják növendékeiket egyik osztályból a másikba. Mások azonban ezért a tanfelügyelőket okolják. A tanfelügyelők legnagyobb része nem szakember. Mérnökök, katonatisztek s más állami hivatalnokokat biznak meg a teendőikkel (Az ipariskolai felügyelők között 97 katonatiszt van). Ezek mit sem értenek a tanításhoz, nincs fogalmuk a módszerről, s így nem esedea, ha csak a külsőségekre fektetnek súlyt.

Egy angol lap gúnyosan azon megjegyzést koczkatja, hogy ha mi nálunk valamit ki akarunk vinni, bizzuk csak az iskolafelügyelő bizottságokra. Itt évekig nagy bölcsen tanakodnak a dolgon s hosszú idő múlva, ha esetleg már a viszonyok megváltoztak, léptetik életbe a reformot. Így pl. a vizsgarendszer módja felett egy bizottság már 12 év óta vitatkozik, de azért még nem jutottak megállapodásra, s addig minden marad a réginél.

A törvény kötelezi a szülőket, hogy gyermekeiket iskoláztassák, de viszont ugyan-e törvény feljogosítja az iskolákat, hogy tandíjt nem fizető tanulókat nem kötelesek felvenni. Ez egymásnak ellentmondó §-ok sok perpatvarra adnak okot s a bírák ily esetekben egymástól nagyon is eltérő ítéleteket hoznak.

A tanítók fizetése sincs rendszerezve. Greenwichben a fizetés 250—300 font strl. (circa 3000 frt). London más városrészeiben 450 fontra is felmegy (Ez összegből köteles a főtanító a segédtanítókat is fizetni.) A tanítói fizetések rendszeresítése szintén évek óta vita tárgyát képezi, de megállapodásra még mind nem jutottak.

R.

A kereskedelmi iskolák szervezete.

(Folytatás és vége.)

II.

A közép kereskedelmi iskolák szervezete.

Mig az alsófoku kereskedelmi iskolák, szoros értelemben vett népoktatási intézetek, melyek látogatására a tanuló az ismétlő iskolába járás kötelezettségénél fogva kényszeríthető, addig a középkereskedelmi iskolák, az új szervezeti szabályzat értelmében szakiskolák ugyan, de egyszermind a középiskolákhoz-simulnak, a mennyiben a középiskolák négy alsó osztályában megkezdett általános ismereteket a kereskedelmi szaktanulmányokra való tekintettel folytatják és befejezik. Ez intézetekbe csak azok vétetnek fel, kik a középiskola négy alsó osztályát befejezték, vagy az illető tantárgyakból fölvételi vizsgálatot tesznek. A középkereskedelmi iskolák maguk kétfélek lehetnek, három vagy négy osztályuak, az utóbbiak a keleti nyelvekkel foglalkozók számára. Ezeknek kivül a szervezeti szabályzat a polgári iskolával kapcsolatos kereskedelmi szakfolyam tantervét is megállapítja, s így három külön faja a kereskedelmi iskoláknak származott, melyeket a következőkben egyenkint ismertetünk.

I. A három osztályu középkereskedelmi iskola.

A kereskedelmi oktatás reformja már tavaly indult meg, midőn augusztus havában a vallás- és közokt. miniszter szűkebbkörű értekezletet hívott össze Budapestre, a fennálló tanterv s rendtartás revidálására. Az értekezleten részt vett a többi közt Kiss Sándor, a kolozsvári felsőbb kereskedelmi iskola igazgatója, mig a budapesti kereskedelmi akadémia igazgatója Lewin Jakab, ki azóta kereskedelmi oktatásunk pótolhatatlan veszteségére meghalt, már akkor is oly beteg volt, hogy az értekezleten nem jelenhetett meg. Az értekezlet, mely több napon át folyt, megállapította a most kiadott szervezeti szabályzatot, irányadó elvül követvén azt, hogy a gyakorlati szaktárgyakra nagyobb súly helyezendő, a tanulók tulságos megterhelésének kiküszöbölésével. A tanári minősítés részleteit is megállapították, továbbá a zárvizsgálatok szabályozására szolgáló utasítást. A szervezett főbb pontjai a következők:

A tanterv. Az új tanterv összehasonlítva a kereskedelmi akadémia, vagy a kolozsvári intézet tantervével, (habár az utóbbinak tavalyi tanterve már átmenetül szolgál az új tervhez) esőkkenti az általános ismeretekre szánt órák számát, egyben-másban gyarapítja a szaktárgyak óraszámát, s egészben kisebb heti óraszámmal éri be, mint akár a budapesti, akár a kolozsvári intézet. Mig ugyanis a budapesti kereskedelmi akadémia minden tanfolyamában heti 32 órát fordítanak tanításra, az új tanterv heti 25 órát ír elő az I-ben, 26-ot a II. és III-ban, a nem kötelezett tantárgyakat nem számítva, melyek közé azonban a francia nyelvet is sorozza. Az új tanterv a tárgyakat kötelezett és nem kötelezettekre, az előbbieket pedig általánosak, s szakira osztja.

Az általános tantárgyak a következők: Magyar nyelv, német nyelv, kereskedelmi földrajz, történelem, mennyiségtan, vegytan, természettan s szépírás. A magyar nyelvre 8 órát fordítanak (I. oszt. 3, II. oszt. 3, III. oszt. 2; a kereskedelmi akadémiaiban 11 óra van: 4, 4, 3.) A tananyag elosztása nem nagyon részletes s világosnak se mondható. Mind a három osztálynak „ujabbkori irodalmi költők és drámaírók“ műveinek olvasása van előírva; a fogalmazások sorrendje meg ez: mind a három osztályban ügyiratok készítése; ezenkívül az elsőben leírások és „történelmi elbeszélések“, a II-ikban könnyebb értekezések, a III-ikban: fogalmazási gyakorlatok a mult évek rövid ismertetése“, a mi valószínűleg annyit jelent, hogy az előbbi évekhez hasonló gyakorlatok készítése, de nem nagyon szerencsésen van stílizálva. Hogy pedig az új tanterv mennyit gyümöcszöl egy tanévbe, mutatja a III. osztály neve. Ez osztályban a tananyag ez: „a) Epikai nagyobb költemények és különféle szindarabok, aesth. fejtegetésekkel. b) A magyar irodalom ujabbkori történelmének rövid ismertetése. c) Költői darabok szavaltatása és a szabad előadások gyakorlása. d) fogalmazási gyakorlatul a mult évek rövid ismertetése“. Mindez heti 2 órában. — A német nyelv heti óráinak száma 9. (3, 3, 3, a kereskedelmi akadémiaiban 11: 4, 4, 3.) Tartunk töle hogy ez kevés, főleg azokra nézve, kik a gymnasiumból lépnek a kereskedelmi iskolába. Igen helyesen súlyt helyeznek a beszédgyakorlatokra; csak a IV. osztálylyal megtöltött ker. iskola IV. osztályában kívánja a tanterv a német nyelven tartott előadást; előbb is lehetne. — Geografiára van 4 óra (I. oszt. 2, II. oszt. 2, kereskedelmi akadémia 6: 2, 2, 2.) A geografia tantervében nem látjuk azt, hogy Magyarország különös földrajzára és statistikájára nagy súlyt helyeznének. Mindössze csak az van: Kiváló tekintettel

az osztrák-magyar birodalomra s különösen Magyarországra. De ugyanebben az évben, hetikét órában, egész Európát kell átvenni a főbb kommunikációkkal stb. A történelemre 6 óra van (2, 2, 2). Az I-ben Európa ujkori történelme a szent szövetségig, a II-ikban Magyarország történelme ugyanaddig s a III-ikban Magyarország történelmének befejezéséig s az újabb európai történet. Megjegyzendő, hogy a kik a reálisokból lépnek a ker. iskolába, az ó-korból semmit se tanulnak majd. De akkor helyesebbnek látszik a kereskedelmi akadémiá terve, mely Magyarország története körül csoportosítja az egész történelmi oktatást. A mennyiségtanra 5 óra van (I. oszt. 3, II. oszt. 2.) A tananyagból a geometriát egészen elhagyták. A vegytanra s a vegyi műtanra 3 óra van a II. osztályban (kereskedelmi akadémiá 6, I. 3, II. 3.) a természettanból 3 óra a III. osztályban. (A keresk. akadémiában 2 az I-ben; az új tanterv beosztása határozottan jobb. Talán még célszerűbb lett volna a vegytant az I., a fizikát a II. évben tenni.)

A szaktárgyak ezek: 1. Kereskedelmi számtan. 2. könyvvitel, 3. kereskedelmi isme, levelezés és irodamunkálatok; 4. áruisme, vegyi- és mechanikai iparműtan; 5. váltó és kereskedelmi jog; 6. nemzetgazdaság, pénzügytan és pénzügyisme. Itt a tananyag beosztását nem részletezhetjük. Kiemeljük ezeket: A kereskedelmi számtanra van 9 óra (4, 3, 2), a kereskedelmi akadémiában 11, mert ott a III. osztályban politikai számtan czime alatt még 2 óra van a 2 órai kereskedelmi számtanon fölül. A könyvvitel tanítása mind a három osztályon át folyik, 2, 3, 3 órában, míg a kereskedelmi iskolában csak a II. és III. évben tanítják 4—4 órában.

A tárgyak felosztását a következő áttekintés mutatja:

	I.	II.	III.	Összes
1. Magyar nyelv	3	3	2	8
2. Német nyelv	3	3	3	9
2. Ker. földrajz	2	2	—	4
4. Történelem	2	2	2	6
5. Mennyiségtan	3	2	—	5
6. Vegytan	—	3	—	3
7. Természettan	—	—	3	3
8. Szépirás	2	—	—	2
9. Keresk. számtan	4	3	2	9
10. Könyvvitel	2	3	3	8
11. Kereskedelmi isme	4	2	2	8
12. Áruisme	—	3	3	6
13. Váltó és keresk. jog	—	—	2	2
14. Nemzetgazdaságtan	—	—	4	4
Összesen	25	26	26	77
Nem kötelezett tantárgyak:				
Francia nyelv	3	3	3	9
Vegytani gyakorlatok	—	2	—	2
Minta irodai gyakorlatok	—	—	3	3

II. A négyosztályú közepkereskedelmi iskola.

Tekintettel azokra, kik valamely keleti nyelv tanulásával foglalkoznak, a szervezet egy negyedik osztálylyal megtöltött keresk. iskolát kontemplál, melyben az illetők a keleti kereskedelemhez szükséges tudnivalókat tanulják. Ez intézkedés fölötté célszerű. Lehetetlen, hogy a ki ily külön studiummal is foglalkozik, ezt a három osztályban a többi tantárgyak mellett csak úgy mellékesen végezhesse. Az illető tanulók már a II. évben kezdik az egyik keleti nyelv tanítását, (román, szerb vagy bolgár, török) s fordítanak rá a II. évben 3, a III-ban és IV-ben 5 óráat.*) A IV. osztályban a nemzetközi jogot 3, a kelet ismertetését 3 órában tanulják, továbbá a német nyelvet 4, a kereskedelmi számtant 2, mintairodai munkálatokat 5 órában. Nézetünk szerint az illetőket a francia nyelv tanulására is kötelezni kellene, mert a francia nyelv a keleten van olyan fontos, mint a német. Egyebekben a 4 osztályú kereskedelmi iskola nem különbözik a 3 osztályútól.

III. A polgári iskolával kapcsolatos kereskedelmi szaktanfolyam.

E szaktanfolyam kérdése. nézetünk szerint, a legfontosabb, mert a legaktuálisabb érdekű. Uj kereskedelmi középiskolákat nem igen fognak egyhamar föllátni az országban. Az új szabályzat tehát inkább a már fenállóknak szolgál zsinormértékül, s elkerülhetetlen lesz, hogy a helyi viszonyokhoz képest el fognak térni a zsinormértéktől, mely különben sincs még egészen kipróbálva, szakszerű nyilvános vizsgálaton sem esett még keresztül. Ellenben polg. iskolával kapcsolatos kereskedelmi szaktanfolyam már keletkezett is, még pedig kettő

*) Különbözik meg lehet, hogy a II. évben fordítanak rá 2, a III. évben 3, a IV-ben meg 6 óráat; a szervezeti szabályzat 24 lapján ez utóbbi számok állanak, az áttekintésben a fentemlített számok. Melyek az igaziak?

a fővárosban, s a főváros példáját valószínűleg a vidéken is több helyütt fogják követni. Itt a kormány utasításai rendkívül fontosak, mert azok adnak majd impulzust országszerte. Az új szervezeti szabályzat azonban, fájdalom, alig érinti a kérdést. A szaktanfolyamnak még részletes tantervét sem közli, mindössze óratervet ad, e szavak kíséretében:

„A IV. táblán egy olyan polgári-iskola tanóraterve van előadva, melyhez kereskedelmi tanfolyam is kapcsolatik, s melynek tanulói közül némelyek kereskedelmi irányban akárván magokat kivívvelni.“ Közöljük pedig ezt a tanóratervet úgy, a mint van, hogy észrevételeinkkel kísérhessük.

A polgári iskola tanóra terve a kapcsolatosan mellé állított kereskedelmi szaktanfolyam mellé állított tervével.

Tantárgyak	O s z t á l y o k						A heti órák összes száma
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	
Köt elezett tantárgyak							
a) <i>Általánosok</i>							
Hit és erkölcsstan	1	1	1	1	együtt 1 1		5
Magy.-ny. irálytan, irodalom	5	5	4	3	3	3	23
Németnyelv	—	—	3	3	3	4	13
Földrajz, kapcsolatban a keresk. földrajzzal	2	2	2	2	—	—	8
Történelem, kapcsolatban a kereskedelem történetével	—	—	2	3	3	4	12
Alkotmánytan s némi jogismeret, váltójog	—	—	—	—	2	—	2
Mennyiségtan (az V-ik osztálytól felfelé figyelve a keresk. számtanra)	5	5	4	3	3	3	23
Természettan	3	3	3	—	—	—	9
Vegytan, kapcsolatban a vegyőiparműtanal	—	—	—	3	2	—	5
Természettan	—	—	—	3	2	—	5
Szépirás	1	1	1	—	—	—	3
a kereskedők a rajztól felmentendők							
Rajz (szabadkézi és mértani)	5	5	4	4	3	3	24
Éneklés	1		1		1		3
Testgyakorlat	1			1			2
Összesen	24	24	26	27	25	20	—
b) <i>Szakiak, kereskedők számára</i>							
Kereskedelmi számtan	—	—	—	23	22	17	—
Könyvvitel	—	—	—	3	2	2	—
Kereskedelmi isme s kereskedelmi levelezés	—	—	—	3	2	2	—
Áruisme, vegyi- és mechanikai iparműtan	—	—	—	—	2	2	—
Kereskedelmi jog- és ipartörvény	—	—	—	—	2	—	—
Nemzetgazdaságtan és pénzügyisme	—	—	—	—	—	3	—
Összesen	—	—	—	29	30	30	—

E tanterv a legnagyobb meglepetéssel töltött el bennünket. Mi azt vártuk, hogy e tanfolyam olyan lesz, hogy teljesen pótolhatja a kereskedelmi középiskolát, s most azt látjuk, hogy e tanfolyam a szervezeti szabályzat szerint sokkal több, mint alsórendű keresk. iskola s kevesebb, mint a közép keresk. iskola. Hogy több, mint amaz, nem szorul bővebb magyarázatra. Hogy kevesebb, mint emez, kitűnik abból, hogy nem a polgári iskola negyedik osztálya után következik a szaktanfolyam, hanem már a III. után. De kik számára tervezik ezt a szaktanfolyamot? A kik teljes kereskedelmi kiképzést kívánnak, csak nem fogják ezt a szaktanfolyamot fölkeresni, mikor a keresk. középiskolában csak egy évvel kell többet tölteniök s akkor az egy éves önkéntességi jogra is számot tarthatnak. Vagy talán az így szervezett szaktanfolyam hallgatói is meg fogják hagni e jogot? De akkor miért kell a közép keresk. iskola hallgatóinak hét évig tanulniok s hozzá még zárvizsgálatot is tenniök? Nézetünk szerint két eset lehetséges: Vagy szükséges négy

középiskolai osztály és három keresk. évfolyam a teljes kereskedelmi kiképzéshez s az egy éves önk. jog megszerzéséhez, akkor a szervezeti szabályzat által kontemplált polgári iskolával kapcsolatos szaktanfolyamnak nincs értelme: vagy elég négy középisk. osztály s még két keresk. évfolyam, akkor a középkeresk. iskolát is így kellett volna szervezni.

Nezetünk szerint a hét évi tanulmány (4 középisk. osztály + 3 keresk. évfolyam) nemcsak nem sok, hanem az idő minimuma, mely a tökéletes keresk. képzéshez szükséges; s azért nem értjük, hogy kik számára akarják a hatosztályú polg. és keresk. iskolát szervezni.

A főváros nem is a szerv. szabályzat értelmében szervezte a szaktanfolyamokat. Az utasítás, melyet a II. és IV. k. polg. iskolának megküldött, határozottan kimondja, hogy a keresk. szaktanfolyamot a polg. isk. V. osztálylyal hozza kapcsolatba, nem mint a miniszteri tervezetben van, a IV. osztálylyal. E polg. isk. V. illetőleg I. keresk. osztályban a következő tanterv lépett már életbe:

Hit s erkölestan	heti 2 óra
Magyar	" 3 "
Német nyelv	" 3 "
Történelem	" 3 "
Alkotmánytan és jogisme, váltójog és csöd-törvény	" 2 "
Mennyiségtan	" 3 "
Vegyian és vegyiparműtan	" 2 "
Természettan	" 2 "
Rajz (mérési)	" 3 "
Ének	" 1 "
Testgyakorlat	" 1 "
Kereskedelmi számtan	" 2 "
Könyvvezetés	" 2 "
Keresk. ism. és ker. levelezés	" 3 "
Áruisme	" 3 "

E tárgyak közt a rajzot, éneket s tornát a polg. isk. V. osztály tanulói tanulják, a keresk. szaktanfolyam hallgatói nem; viszont a kereskedelmi számtant, keresk. ismét és áruismét csak ezek tanulják, amazok meg nem. A többi tárgy közös. Ha ezt a tervet összehasonlítjuk a min. szervezetenek a közép keresk. iskola I. oszt. vonatkozó tervével, azt találjuk, hogy a keresk. szaktanfolyam I. évfolyama s a keresk. közép iskola I. évfolyama lehetőleg egybevágna. Az egyes tárgyra fordított órák száma a két tervben némileg eltér egymástól, továbbá alkotmánytan, természettan nem fordul elő a közép keresk. iskola I. osztályában, viszont földrajz és szépírást a budapesti polg. iskolákkal kapcsolatos szaktanfolyam I. osztályában. A vegytan s vegyiparműtan, továbbá az áruisme amott a II. osztályban, itt az I-ben tanítatik. Ha összehasonlítjuk a fővárosi tantervet a szervezet által a polg. iskolával kapcsolatos szaktanfolyamnak előírt tervvel, eltéréseket tapasztalunk nemcsak az órák számában, hanem a tantárgyakban, a mint ezt az olvasó első pillanatra láthatja. Végül pedig a tananyag elosztása a közös tárgyakban szóról szóra megegyezik a szervezet által a közép kereskedelmi iskola I. osztályának előírt tananyag elosztással. Ebből azonban világosan következik, hogy a polg. iskolával kapcsolatos szaktanfolyam ugyancsak három évből áll majd, mint a közép keresk. iskola, s hogy a VI. osztályra egy VII-nek kell majd következnie. A fővárosnak ezt az intencióját helyeseljük, s minthogy a közoktatási miniszter a főváros tantervét jóváhagyta, lehetetlen egyebet föltennünk, mint hogy — legalább a fővárosra vonatkozólag, — a szervezetben foglalt, s általunk közölt tervtől elállott. — Nezetünk szerint ez a terv (t. i. a polg. isk. kapcsolatos szaktanfolyamnak a szervezetben foglalt s itt is közölt terv) egyáltalán mellőzendő s a fővároséhoz elvben (4+3 osztály) hasonló tervvel pótlendő

IV. Rendtartási szabályok.

A vázolt tanterv szerint rendezett 3 oszt. ker. iskola nyilvánossági joggal ruháztatik fel s a gymnasiummal meg realiskolával egyenlő rangba helyeztetik. Az egy évi önkénteségre csak azok a növendékek tarthatnak számot, kik a zárvizsgálatot sikerrel kiállították s a ker. iskola előtt négy gymn. real vagy polg. iskolai osztályt végeztek, de mellett is csak abban az esetben, ha miniszterium az intézetnek e jogot megadta.

Az utolsó évfolyamot bevégzett növendékek a közokt. min. küldöttje jelenlétében zárvizsgálatot tesznek. A keleti nyelvek tanulására vállalkozott tanulók is a III. évfolyam befejezése után tesznek zárvizsgálatot. A zárvizsgálat szó- s írásbeli. Az írásbeli tételait a miniszter választja a hozzá az intézet részéről fölterjesztett tételek közül. A vizsgálat főtárgyai: a nyelvek, a kereskedelmi szám-

tan, könyvvitel s levelezés s az áruisme. Melléktárgyak: Történelem, nemzetgazdaságtan, pénzügyisme, keresk. és váltójog. Az írásbeli vizsgálat tárgyai: magyar nyelven értekezés (4 óra), német nyelven értekezés (3 óra), könyvvitel (4 óra), keresk. számtan (3 óra). A szóbeli vizsgálatok nyilvánosak. Egy-egy napon csak 12 növendék vizsgáltatik meg. A ki egy vagy két főtantárgyból elégtelen osztályzatot nyert, két hó múlva pótvizsgálatra bocsátható s csak ezekből a tantárgyakból tesz vizsgálatot. A ki három főtantárgyból bukott, egy év múlva az egész vizsgálatot ismétli. Ha akkor vizsgálat nem sikerül zárvizsgálatra többé nem mehet. A ki a melléktantárgyakból nyer elégtelen osztályzatot az e tárgyakból két hónap múlva „pótvizsgát tehet“ (!); ha azonban egy évre vettetik vissza, ezekből is akkor vizsgáltatik meg.

V. A keresk. iskolai tanárokról.

Jövőre a magyar, német nyelvet, mennyiségtant, történelmet földrajzot, természettant s vegytant csak középiskolákra képesített tanárok adhatják elő. A keresk. s váltójogot, nemzetgazdaságot, pénzügyismét, a nemzetközi jogot csak jogtudorok, vagy az államvizsgálatokat jó sikerrel kiállítottak adhatják elő. A nevezett tárgyak egyetemi magántanárai a vizsgálat alól fölmentetők. „A keresk. számtan, könyvvitel, kereskedelemisme, keresk. levelezés, valamint az áruisme és iparműtan előadására, a tanárok képesítése ideiglenesen a középisk. tanárok képesítésére rendelt bizottságra ruháztatik.“ E célra e bizottsághoz külön bizotts. tagok neveztetnek ki, s e vizsgálatnak részrei: házi dolgozat, zárt dolgozat, szóbeli vizsgálat és próbaelőadás.

A kereskedelmi középiskolák szaktárgyai 3 csoportra osztanak fel, még pedig:

- a) könyvvitel, keresk. ismeret és levelezés.
- b) mennyiségtan és keresk. számtan,
- c) áruisme, vegyi és mech. iparműtan.

„Azon jelöltek, kik az a) alatt említett szaktárgyakból óhajtanak vizsgálatot tenni, a vizsgálatra jelentkezésnél kötelesek kimutatni, hogy a gymnasiumot, realiskolát, illetőleg egy nyilvánossági joggal felruházott kereskedelmi középiskolát teljesen bevégeztek, a bírodalom valamelyik tud. egyetemén, illetőleg műegyetemén, a általános nevelés-oktatási, valamint az e csoporthoz tartozó szaktárgyakat négy félévi folyamán át hallgatták, s ezen kívül legalább egy évet valamely nagyobb gyakorlati üzletben töltöttek: a b) és c) pontok alá tartozó szakcsoportokra vonatkozólag, a jelölttől annyi előtanulmány kívánatik, mennyi a középiskolai tanárookra nézve előírva van, azon különbséggel, hogy az egyetemi tanulmányok megkezdésére valamely nyilvános közepkereskedelmi iskola zárvizsgálati bizonyítványa is elégséges.

Ezenkívül bármelyik szakcsoportnál a képesítés megszerzésére megkivánatik, hogy az illető a magyar nyelvet teljesen bírja, melyet az írásbeli vizsgálat és szóbeli előadás alapján a vizsgálóbizottság ítél meg.“

A könyvviteltanból a közokt. miniszter az illetőket fölmentheti a tanárvizsgálattól.

Íme a szervezet főbb pontjainak ismertetése. Kétséget nem szenved, hogy dacára egyes fogyatkozásainak a szerv. szabályzat korszakot jelent keresk. oktatásunk történetében. De, egyebet melldözve nem hallgathatjuk el, hogy igen kívánatos volna, ha ily nagyfontosságú dolgozatok stilisztikailag gondosabb s szabatosabb formában jelennének meg.

IRODALOM.

Két, ipariskolai olvasókönyv.

(Befejezés.)

A második Olvasókönyv, melyet Paal Ferencz és Kiss Sándor igazgatók irtak és szerkesztettek, már valóban jól megkivánatott terv és legnagyobb részben gondos beosztás szerint készült.

Jól tudták ennek szerzői is, hogy ismeretről kell az ismeretlenre s a közelebbiről a távolabbi felé igyekezniök s haladniök, ha ezét akarnak érni. De mennyivel tapintatosabban és sikeresebben alkalmazták ez elvet, mint az elsőnek szerencsétlen szerkesztői!

Mindjárt a legelején (a 2. lapon) elővette Paal F. a „Hangya és a tücsök“ jól ismert, egyszerű meséjét s úgy alkalmazta 2 ellentétes életelvű iparos segéd életére, hogy a midőn először ol-

vassuk, önkéntelenül is egész meglepetéssel s örömmel kiáltunk fel: hát így is fel lehet dolgozni egy egyszerű mesét?!

Nem képzelek oly korlátozott elméjű, sőt bamba iparos tanulót, ki még baktatva is kedvelni nem olvasná. A szakértő pedig okvetetlenül azt mondja rá: imé; az érdeklődés és figyelem megragadás elve; azt pedig mesterileg alkalmazva éppen arra, a mi e könyvrnek főfő célja kell, hogy legyen: — az olvasás megkedveltetésére, haszná felfogatására, átéreztetésére.

És ilyen olvasmány, még a szorosabb értelemben vett „ismeret“-et nyújtók közt is, nem egy van e könyvben, melynek érdemes szerzői — embertani műkifejezéssel elve — már igazán „tudva megállapodással“ tűzték ki magoknak a célt, s aztán csaknem nyomról-nyomra biztos léptekkel is haladtak feléje! Pedig nem mondhatni róluk, hogy vert nyomdékra jártak; sőt bizonyos, hogy ha előzőik példát követik, maguk is útvesztőkre tévednek.

Nem tettek; hanem fáradságos munkával magok törtek magoknak (s még lehető utódaiknak is) utat az elméleti iparoktatásnak abban a nagy pusztájában, melyet eddigelé bizony sivatagnak is bátran lehetett nevezni.

Sőt többet tettek: saját példájukkal bizonyították be, hogy gondos utánjárással igenis lehet szerkeszteni oly olvasókönyvet, mely jó sikerrel pótolhat nemcsak 1—2, hanem több tankönyvet is.

Hiszen, e mindössze is 208 lapra terjedő és majdnem a legvégéig mind jó nagy betűkkel nyomtatott, kis művecskéjük — a kiválóan szívhöz szóló s nemesen gyönyörködtető „Vegyész tartalmu olvasmányok“-on kívül is — annyi ép, egészséges és valóban közhasznú ismeretet nyújt hazánk földrajzából, történelméből, meg a természet mind 3 országából, a mennyit elemi és ismétlő iskoláink összes meglevő tan-, sőt talán még vezérkönyvei is, együttvéve is alig.

S ennél még nagyobb érdeme az, hogy a mit ad, azt legnagyobb részben igazán élvezhető, itt-ott kellemesen megkapó, sőt megragadó alakban és oly jó magyar nyelven adja, melynek csak néhol bukkannak egyes, kisebb hibáira.

Teljességgel nem érthetem tehát, hogy minő joggal irhatták e valóban hasznavehető, sőt sok tekintetben helyes, új irányt mutató könyvről az „Egyetértés“ már idéztem számában azt, hogy „alacsonyabb színvonalon igyekezett maradni“, mint az Emericz-Gelléri-Péterffy-féle. Talán csak nem azért, mert nincsenek benne nagyhangú, de mégis csak kongó frázisok, burkoltság vagy nehézkesség miatti érthetlenségek, vagy éppen tudalékos, megemészíthetetlen dolgok?!

Nézetem szerint az sem lehet bűne, hogy nem mindenütt csak az észhez s értelemhez szól; hanem, a hol csak helye s alkalma van, meg-megdobbantja a szívet s gerjesztgeti a kedély melegét is.

Ámde mindezért, s hozzá még könnyen felfogható s világosan érthető nyelvéért, nem lehet csak úgy oda vágni róla, hogy „a kevésbé művelt tanulóakra akar különös tekintettel lenni!“ Mert az igazság az, hogy arra van tekintettel, a mire lennie kellett: az alsófokú ipariskolai I. osztály még eddig általában nagyon is fogyatékos műveltségű, vagy éppen műveletlen tanulóinak átlag véve gyöngye felfogó tehetségére s csekély értelmi fejlettségére. Érdeme pedig, hogy míg rend-rendre ezeket is ébresztgeti, bátorítja, emeli a fejlettebbeket s tehetségesebbeket még több tudásvágyra s versenytől is hevített előre — törekvésre ösztönzi. — Az ipariskolai oktatás jogosult követelményeit tisztán látó és helyesen felfogó ítlő előtt, szó sem lehet tehát arról, mintha e könyv „a kevésbé tanultak kedvéért“ valóban elkövetné azt a nagy vétkeket, hogy „a kellő előismeretek birtokában levő, fogékony tanuló tovább képzését elhanyagolja.“ Sőt bizonyos, hogy — legalább a rendes tanórákon — az I. osztálynak még fogékonyabb tanulóit sem fogják teljesen magokévá tehetni mindazt, a mit Paal F. és Kiss Sándor igazgatók könyvecskéjük számára, gondos válogatással s lelkiismeretes utánjárással, egybeszerkesztettek, megírták; s nem pedig, mint előzőik, csak innen-onnan szedegettek össze és rakosgattak egybe. De baj ebből sem lesz; mert a jobb és szorgalmasabb tanulók még otthon s az iskolából kikerültek után is gyönyörrel és haszonnal olvasgathatják e művecskét, melyből egy időre még segédek, sőt mestereik is sok épületes és hasznos tudnivalót meríthetnek. Az volna a nagy baj, ha nem volna benne válogatni; de ezt az ő könyvükről — jó lélekkel — nem mondhatja el senki.

Hanem azért teljességgel nem állítom róla, hogy oly tökéletes mű, melynek nincs semmi hibája, fogyatéka, — hiszen alább majd magam is sorolok fel ilyeneket. De igenis állítom s elfogulatlan ítlők előtt be is tudom bizonyítani, sőt részben már be is bizonyítam, hogy azon hibák egyikében sem szenved, melyeket az „Egyetértés“ bírálója, csak úgy kicsinylő lenézéssel, de minden bizonyítás nélkül, akart reá látni, reá sütni.

Igy például nem hibája az sem, hogy „nagyon simúl (vagyis helyesen szólva: kellően alkalmazkodik) a... miniszteri tantervhez“; de nem mint a bíráló jelzi, a „régii“-hez, hanem ahoz, a melynél újabb még nincs, tehát a legújabbhoz. Nem hibája pedig ez azért mert a miniszteri tantervnek ide vágó (t. i. az I. oszt. tananyagáról szóló) része éppen czélszerű, hasznavehető és egészen helyes útmutatásokat foglal magában, melyekhez bárki is nyugodtan alkalmazkodhatik.

Itt azonban — a dolgot közelebbről meg nem tekintők szeméi előtt, — mégis történt egy kis hiba; és pedig a szerzők kárára. Az, t. i. hogy időközben (1884. július 23-án 27496 sz. a.) kiadott az újabb, miniszteri tanterv; de ők — talán, mert nincsenek oly közel a központhoz, hogy még a jövődől dolgokat is jó előre megtudhassák; vagy mert ámitani nem akartak — még is csak a régít (az 1882. évi aug. 16-án 23439 sz. a. kiadottal) nyomatták a könyvük czimlapjára, mint a melynek szem előtt tartásával munkájokat megkezdték s folytatták.

Nősz: sietett is az „Egyetértés“ bírálója kiírni ezt a nagy hibát; hanem éppen mert nagyon is sített, s csak úgy a czimlapról ítélte, még azt sem vehette észre, hogy a régi és új tantervnek ide vonatkozó része között éppen semmi, de semmi különbség sincs!

Nem állítottam s nem állítok tehát merészet, vagy éppen igaztalan, midőn mondtam s ismétlem, hogy a Paal-Kiss-féle Olvasókönyv a legújabb miniszteri tantervhez alkalmazkodva készült.

Legigazságatlanabb vádja pedig az „Egyetértés“-nek, a czélzatos kigúnyolás és erőszakos elnyomás nélkül mindig csendes és békés provincia eme derék és hasznos kis terméke ellen az, mint-ha benne „mindössze az iparos tanulók számára írt köteleesség- és illemszabály című fejezet — nyolcz lap — (volna) az, mely (!) némi kis szakjellegzet kölcsönöz a könyvnek.“

De meg kellett írni ezt is; mert érezték, hogy az Emericz-Gelléri stb.-féle Olvasókönyvben, mint a mely már 2 osztály tanítási anyagát öleli fel (?), az iparos szakjellegre vallóbb igazán többnek kellene lenni, s mégis alig van valami! S talán megírták azért is, mert a kolozsvári vetélytársnak csak egy kis lapozgatásból is könnyen észre vehették, hogy Kiss Sándor és Paal Ferencz, a hol csak lehetett, mennyire szeméik előtt tartották, hogy mi és hogyan kell a leendő iparosoknak.

Ha nem tudnám is, hirdeti a könyvük, hogy gondolkoztak; töprengettek ők ezen eleget: s mikor már ezzel teljesen tisztába jöttek, akkor sem mentek csak tallózni oda, hol mások már régen arattak; hanem kutattak, tanultak, írtak, dolgoztak s aztán — természetek maguk is.

Csakis így érthették el, hogy egyszerű kiírás, pusztá átvétel, vagy fel-és átdolgozás nélküli fordítás — néhány versen s talán 3—4 prózai olvasmányon kívül — egyetlen egy sincs könyvükben. S mégis: a mik benne vannak, azok legtöbbször — értelmes és igazságos ítlőbírák részéről — csakis dícséret és elismerés illetheti őket.

Sokat kellene és sokat is lehetne helyes munka-megosztással készült könyvükből felsorolnom s kiemelnem arra, hogy ez állítasomat részletesen megokoljam. De tér, és időkimélés okáért, egyszerűen csak utalok arra, hogy a kik olvasták s olvassák e könyvet, mindnyájan igazat adnak nekem abban, hogy iparoktatásunk elméleti ágának az egészséges fejlődésére csak nyereség volt a megjelenése.

Egy kiválóan mesteri alkotást, melyről pedig a czime után s az eddigi tapasztalatok szerint azt hírné az ember, hogy a legridegebb része lesz a könyvnek, lehetetlen azonban ki nem emelnem belőle. És ez: a „Költség és illemszabályok“ című II. fejezet, melyet a valódi illetség áldott perceiben úgy írt meg Paal Ferencz, hogy örökre büszke lehet rá nemcsak ő, hanem — sikerült, önálló alkotásokban különben sem igen gazdag — nevelésügyi irodalmunk is!

De lássuk már azokat is, a mik el is maradhettek volna, vagy legalább másképpen kellett volna belékerülniök a szegény, de becsületes mesterinasok e hasznos, kis „Kincstár“ába.

Hogy igazságos maradhassak, érdemes barátaimmal szemben is, szolgálók ilyenekkel is.

Az I. fejezet 13-ik czikkében a Menenius Agrippa kevés szavú bölcs, beszéde: a „Mese a gyomorról“ — kivált élettani szempontból — elég tanulságosan van ugyan fel-és átdolgozva, hanem kissé igen is el van nyújtva. Azt pedig teljességgel nem értem: miért kellett elhallgatni róla, hogy ezt az ó-korban valaki a háborgó társadalomra s éppen nem rég kivivott köztársaságra is merte alkalmazni, sőt sikerrel is alkalmazta?

Ugyanabban a fejezetben arra, hogy az ember ne vágyjék többre, mint a mennyire módja, tehetsége s körülményei szerint el-

juthat, két mese is van. Egyik: „A bika meg a béka”; másik: „A róka és a szőlőfürt”; holott egy is elég lett volna ott, hol annyira kell takarékoskodni a helyelyt s idővel. — (Itt zárjelben megsugom még, hogy a 27. lapon ezt a kifejezést: „megtakarékoskodtam pénzemet” — magyarul szólva — nem lehetett volna használni.)

A III. fejezetnek (Olvasmányok hazánk földrajza köréből) — melyet Kiss Sándor a lehetőleg rövidbe fogva ugyan, de mégis velősen, vonzóan s éppen a leendő iparosok igényei- és szükségéhez szabva, ügyesen teremtett meg — csakis egyetlen tárgyi tévedése s néhány hibás, vagy nem szabatos kifejezése ellen van és lehet szavam. Tárgyi tévedése ez: „Aranybányáink közt legelső helyen állt a zalatnai;” mert az bizony, kivált aranyneres tekintetében, a verespatakiakkal — a mint most szokták mondani — még csak távolról sem versenyezhet.

Legelső hibás kifejezése pedig a 43. l. 2-ik sorában ez: „Oszttrak birodalom”. — Ilyen magyar ember előtt nincs, habár németül még ma is járja az „Oestreich”. — A 44. lap derékán ez ütötte meg a fülemet: „a magyar borok oly kitűnők, hogy csak francia borok által mulatnak felül”. Hát nem szebb és rövidebb-e így: hogy csak a francia borok mulják felül? Magyarosnak pedig csakis ez magyaros!

De ez meg aztán: (A Duna) „hazánk ből Románia és Bulgária közt foly végig” igen is nagy rövidítés, e helyett: hazánk ből kiérve stb. (53. l. 16. sor). Ellenben azt, már csakis nagyitással mondhatjuk el még ma is fővárosunkról, hogy benne „számos (a) színház”. Szép és jó dolog, hogy már öt van; de az öt még nem számos!

Ilyet pedig: „(A) kereskedelmi növények közül nagyobb mennyiségben lent, kendert, dohányt és bort termelünk” (l. a 61. lapon) semmiképpen sem mondhatunk; mert a bor sehogyan sem növény.

Nem szabatos beszéd ez sem: „A kőutak jó karban tartásáról vagy az állam, vagy a megyék gondoskodnak. Amazokat állami, ezeket megyei vagy országútnak nevezik.” Nem; mert eredetileg éppen az állami utak voltak országútnak s a megyeiek közül — még napjainkban s a nem éppen válogatós közszólam szerint is — csakis a fontosabbak lettek azaz. Igaz nevén pedig csakis az az út országút, mely a mellett, hogy valamely országon vagy legalább egész országreszen keresztül vág, még más országba is kivezet. (De nemcsak Kiss Sándornak, vagy nem csak érte mondottam meg ezt; hanem azért, mert gyakran tapasztaltam, hogy sok földrajzíró nincs tisztában vele!)

A helyes beosztású s tanuságos és vonzó előadású IV. fejezetből (Olvasmányok hazánk történelme köréből, a mohácsi vész) is mutathatnék be egy pár éppen nem lényeges hibát. De, hogy végezhessek már valahára, csakis egy értelemszavará ki-hagyásra, illetőleg tördelési hibára figyelmeztetem, nem annyira szerzőt, Kiss Sándort, ki ezt bizonyára maga is sajnoson vette észre, mint inkább azokat a tanító urakat, kik e könyvet használni fogják.

A 97-ik lap első bekezdése végén ezt mondja a szerző II. Mahomedről: „Hogy fenyegető szavainak súlyt adjon, Firuz bégét 30 ezer emberrel Szerbia elfoglalására küldötte:” S erre a közvetlenül rákövetkező bekezdés elején ez áll: „Mahomed e gyalázat megboszulására roppant készülteket tett.” — Mindenki látja, hogy itt az összefüggés és értelemszavára kimaradt valami. Ez a valami pedig nem kevesebb, mint hogy a zavargó Horvátországból hirtelen előrontott Hunyadi János a magánál sokkal nagyobb török sereget, 3 óráig tartott csatában (Krusócznál) úgy tönkre verte, hogy Firuz bég atyánkfia, vitézei javával s köztük több előkelő emberével, maga is lemészároltatott; minek következtében Magyarország vitéz kapitánya Bolgárországba is beütött, honnan — miután Widdinig mindent feldúlt — nagy zsákmánnyal tért vissza Nándorfejérvárra.

Kimaradt biz e! Hanem azért valami nagy gyalázat még sem érheti e könyvet, mely egész tervezetében s ennek még a kivitele nagyjában is, kétségtelenül — sikerült alkotás.

Legnagyobb részben sikerült fejezet még a legterjedelmesebb: az V. is, melynek címe: „A természet három országa és az ipar.” Pedig ennek helyes egybealkotása és megírása már tagadhatlanul a legnehezebb feladatot róta a — 2 szerkesztő-társ közül különben is a nagyobb munkát végző — Paal Ferencz vállára.

Felfogásom szerint, azzal kelle ugyanis neki megküzdnie, hogy a természet szép és fenséges titkaihoz legtöbbnyire nem csak nem is konyító, hanem még a legegyszerűbb jelenségei megfigyelésére sem ébresztgetett ipariskolai I. osztálybeli tanulók előtt, azt tárja fel legalább nagyjában, de mégis tanulságos rajokban s vonzó képekben, hogy miként alkot, rombol s teremt újjá meg újra az a

nagy és hatalmas, de még eddig a bölcsek s tudósok előtt is értetelen s kimagyarázhatatlan alkotó: a természet vagy ennek Ura; és hogy az ő soknemű teremtményei s alkotásaik dúságú tárházából miket s miként ragadtunk ki s hódítgat el rendre az ember, s e kiragadottakat és meghódítottakat hogyan használja és hasznosítja — a milliárdkaru mester: az ipar segítségével — a maga, szintén soknemű céljaira.

Oly feladat ez, melyből nemcsak elemi, hanem még felső-nép-, polgári és középiskolai rendszeres és meglehetősen folytonos oktatásunk is, vajmi keveset old meg sikerrel!

Nem csodálkozhatik tehát senki, ha egy alsófoku ipariskolai Olvasmány I. kötetének egyetlen fejezetében nem is lelheti fel vagy nem úgy találja mindazt, a mit csak a jeleztem nehéz feladat szempontjából kereshetett benne, avagy várt tőle.

A ki ezeket méltányos tekintetbe veszi, s úgy olvassa vagy használja az ismertetés alatti fejezetet: jogosult várakozása kielégítésére ebben is találhat eleget.

Sőt a szorosán vett természetrajzi részében bizonyára még többet, mint a mennyit várt és remélt. Mert az állatok és növények életéből, valamint az ásványok alkotásáról s jellemzőbb tulajdonságairól csaknem mind meg kapja benne azt, a mit ezekről az alsó-és középfoku iskolák számára irt szakkönyvek tanítanak. De nem száraz leírásokban, rideg elemzésben s merev rendszerezésben; általában nem rég megunt iskolás módorban: hanem a legtöbbjét könnyű rajokban, vonzó képekben. S ezek sikerültebbjei nemcsak pusztá ismeretet, tudást terjesztenek; hanem ébresztgetve s fokozva a természet munkái s alkotásai iránti érdeklődést, figyelmet, bámulatot és tiszteletet: lelket is mivelnek s benne igaz humanismust gyökerezethetnek meg.

Azonban, ez a különben szent cél annyira hivatagólag lebeggett a kutató szerkesztő szemei előtt, hogy miatta és érte — legalább nézetem szerint — mégigen is sokat adott a b a m u l a t o t k e l t ő b ő l. Sőt — minél nagyobb teljességre törekedve — igen sokat még a pusztán megismerni-s tudnivalókból is. Pedig: amott a sok végre is csak közömbössé tesz; de emitt azért is veszedelmes, mert minél több, annál kevesebbet tarthatni meg belőle!

Ezért a II. kiadásnál a természetrajzi részből egy pár §-t ki is lehetne hagyni, vagy adataik halmazát meg kellene apasztani. A 83-, 84-és 85-ik cikkeket pedig, melyekben az ipar terén használt állati, növényi és ásványi anyagok legtöbbnyire száraz leírásokban s igen is pepecslő részletességgel vannak ismertetve, vagyis inkább csak felsorolva: ha sok kihagyással is, de okvetlenül több érdekeltséget keltő és tanulságosabb, új átdolgozásban kellene adni.

Természetesen akkor ennek a fejezetnek is ki kellene javítani néhány tárgyi, nyelvi és nyomtatásbeli hibáját.

Ilyenek: „nehány pompás tollazatu madaraink” (110. l. u. előtti bekezdés); vagy „az elefint nagy terjedelmű teste négy(,) oszlophoz hasonló lábakon áll” (113. l. alulról 3. sor), melyeket nem is irtam volna ki, ha az Emericzky könyvének kivált az elején nem boszantottak volna annyit a számbeli egyeztetés elleni hibák.

Derék egy nyomtatási hiba a 116. l. alján, az öt különzők felsorolásában az észlelő szó, az izlelő helyett; derék, mert eszünkbe juttathatja, hogy sok embernek mennyire jól fogna, ha külön észlelő érzéket is adott volna a természet.

Hogy a 131. lapon az állatok tartozkodás a helyét miért kellett közegnek nevezni: nem értem; de a szerző is tartott tőle, hogy rossz műszavát más sem érti meg, s ezért csillagos jegyzetben is magyarázza.

Még kevésbé értem, sőt még elgondolni sem bírom, hogy a 158 ik lapon az ugorka meg saláta hogyan és miért került a „fűszernövények” közé? Igaz, hogy a „rettek, torma, vörös- és fokhagyma” is ott van; de ezeknek legalább peccsenye nélkül is van valami fűszeres ízök.

Ugyanezen a lapon, de már jóval alább a „lőhere” mellé közel-nél van zárjelbe téve a „lucerna”; a mi azonban, úgy hiszem, nem akarja azt jelenteni, hogy lőhere = lucerna.

Ez ellen pedig, hogy „a virág vagy virágzat a növény egyik legfontosabb szerve (143. l.) a természet tudósok szólalnak fel, komolyan integetve, hogy a virágot a virágzattal teljességgel ne tekintsük egynek s ne cseréljük fel. S mégis a megjelölt lapon, még két helyen is, egész következetességgel van virágzat szó használva virág helyett.

Ugyancsak nekik bizonyosan lesz s lehet is nyómos szavuk ez ellen is: „Egy darabka gránitkő péld. éppen úgy tekinthető (egy) egész ásványnak, mint a mértföldre terjedő gránithegy”; (165. l.) mert szerintök sem a gránitkő, sem a gránit egy nem ásvány, hanem kőzet v. népiesen szikla.

Jól tudom, hogy mindezek aránylag csekély hibák s inkább csak sietség, szeszély vagy nyelvfűzám eredményei; de még sem

hallgathatám el, nehogy részrehajlónak s igazságtalannak tekintések bírálatom, melyet pedig éppen az igazság feltárására, védelmére irtam.

Erős hitem, hogy ettől eltérnünk, nem szabad; ezt elnyomni engednünk, nem lehet.

S e hittől áthatva bizalommal várom és remélem, hogy az ismerttettem 2 Olvasókönyv közül mihamarább győzni fog az, mely határozottan jobb, már is jó s még jobb lehet ezután: a Kiss Sándor-és Paal Ferenczéké!

Váradai Károly.

VEGYESEK.

— Lapunk hátralékosait az előfizetési díjak haladéktalan be-
küldésére tisztelettel felkérjük.

— Jágoesi Péterffy József, az ipariskolák miniszteri biztos, a lapunkban már több ízben említett úzerkedéseit még mindig folytatja. Naponként újabb meg újabb adatokat nyerünk arra nézve, hogy a miniszteri biztos ur, hivatalos hatalmával visszaélve, az illetékes hatóságokra (nevezetesen városi tanácsok, tanfelügyelőségek és ipariskolai bizottságokra) ráerőszakolja a czége alatt megjelent tankönyvet. Tudomásunk van arról, hogy oly helyen, hol a tantestület e könyvvel szemben a Paal Ferencz, Kiss Sándor-féle Olvasókönyvet ajánlotta, a városi tanács, a miniszteri biztos ur pressiója folytán, ennek könyvét vétette be. Csodálkozunk, hogy felszólalásunk után is teszi ezt a min. biztos. E hivatali hatalommal való visszaélés ellen orvoslást kérünk a közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltóságától, annál is inkább, mert az államsegély megvonásától félve, követik a min. biztos ur rendelkezéseit, holott ily törvénytelen rendelet mellőzése, legkevésbé sem vonhatja maga után az államsegély megtagadását. Még azon esetben is, ha a Jágoesi-féle könyv a miniszteri approbálást megelőzőleg kinyerte volna — a mi pedig nem történt meg — az ügy érdekében nem a szabad verseny elfojtását, hanem annak élesztését várta volna a közvélemény egy állami hivatalnoktól. Valóban attól tartunk, hogy ily eljárás mellett önértékes és hivatott tanférfiu nem vesz tollat kezébe, hogy tankönyvet írjon.

— Az ipariskolai hatóságok figyelmébe. A kolozsvári ipariskolák tanfelügyelő bizottsága elhatározta, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz felterjesztést intéz az iránt, hogy a már szervezett ipariskolák kinek a hatáskörébe tartoznak, az illető megyei kir. tanfelügyelő, avagy az ipariskolák szervezésére kiküldött miniszteri biztos alá? Az alsófoku ipariskolák részére kiadott szervezeti szabályzat mindkettőt felruhazza a felügyeleti joggal, de hatáskörüket nem körvonalozza, mi sok félreértésre szolgáltathat okot. Ugyane tárgyban Torda város ipariskolai hatósága is feliratot intéz a nm. miniszter urhoz, mire éppen az ipariskolai Olvasókönyv bevételének kérdése nyújtott alkalmat. Ugyanis e tárgyban a ministeri biztos és a megyei kir. tanfelügyelő egymástól eltérőleg intézkedett. Az ipariskolai hatóság a kir. tanfelügyelő útását fogantatosította, s a két előjáróság hatáskörének kijelölését kérte. Ott, hol az iskolák szervezve s fennállásuk biztosítva van, véleményünk szerint sokkal illetékesebb főnök, a helyi viszonyokat jól ismerő kir. tanfelügyelő, mint a tájékozatlan miniszteri biztos. Kérjük az ipariskolai hatóságokat tárgyalják e kérdést és sürgessék illetékes helyen az elvi határozatot, mert

a miniszteri biztos urnak erőszakos beavatkozásai, a mint a tapasztalatok mutatják, ott is zavart okoznak, a hol a dolgok különben, jól folynának.

— A Paal Ferencz és Kiss Sándor-féle ipariskolai Olvasókönyvet, újabban a tordai, dévai és tolnai ipariskolákban vették be tankönyvvül. Mint értesülünk, néhány ismétlő iskola is be fogja venni. Mi e könyvet az ismétlő iskolák használatára szintén kiválóan alkalmasnak találjuk, s mint ilyet, úgy az illető tantestületek, mint a kir. tanfelügyelők figyelmébe ajánljuk.

— Kinevezések. Pál Károly, a bánffy-hunyadi áll. iskolák igazgatója, saját kérelmére, a sepsi-szentgyörgyi áll. polg. iskolához helyeztetett át. — Koleszár Lajos, a b. hunyadi felső népiskola tanítója, ugyanezen intézet igazgatójává és Kovács Dániel a polg. tanító-képezde végzett növendéke, a b. hunyadi felső népiskola tanítójává neveztetett ki.

— A Kolozsvár városi ismétlő iskolák ügyében, tudomásunk szerint, a mult tanévben azon határozatot hozta a városi iskolaszék, hogy ez iskolák a folyó tanév október havában megnyitandók, a városi képviselő bizottság az e czélra előirányzott költségeket, annak idején, megszavazta, de azóta az ügy állásáról mit sem hallhatni. Városi hatóságunk illetékes közegét kérjük, hogy ez elodázhatatlanul szükséges intézkedést életbe léptetése ügyében tegye meg a szükséges intézkedéseket.

Nyilvános nyugtatványok.

A „Család és Iskola“ árában az 1884-ik évre 3 forintjával előfizettek: Stöger Béla, Kolozsvár. Gunesch Károly, Kolozsvár. Állami isk., H.-Almás. Állami isk., Alsó-Tömös. Felső leányk. Keszthely. Állami iskola, Zágon. Községi isk., Mákó. Állami isk., Mocs. Elemi örmény kath. isk., Szamosujvár. Községi isk., Ilyefalva. Dömötör Krisztina, Kecskemét. Állami isk., M.-Csúcs. Állami isk., Barkóc. Polg. iskola, Gyergyó-Ditró. Özv. Szathmáry Királyi Pálné ő nagysága, Felső Iszolca. Állami isk., Alsó-Jára. Községi isk., Bodola.

E folyó év I-ső felére 1 frt. 50 krt. fizettek: Polgári fiúisk., Gyergyó-Szt.-Miklós. Farkas Geróné, Kis-Várda. Állami isk. Szász-Bréte. Toth István, Kecskemét.

E folyó év II-ik felére: Deák Lajos m. k. tanfelügyelő, M.-Vásárhely. Állami isk., Szék. Maros-Tordamegyei tantestület, M.-Vásárhely. Hermann József, Mátészalka. Állami isk., Új-Torda. Tanítóképezde, N.-Körös. Tanítóképezde, Kolozsvár. Állami isk., Vizakna. Állami isk., Topánfalva. Mantó György, Sz.-Keresztur. Polg. isk., Turócz-Szt.-Márton. Polgári isk., Zilah, Bocz István, Gyalu. Pataki Gyuláné, Szathmári Anna ő nagysága, Felső-Zsolca.

Az 1883-ik évre 3 forintjával: Nagy Ferencz, Fejérd. Bököcs Árpád, Lindzsa. (1882-re is 3 frtot.) Kövendi Károly, Ráton. Bihari István, N.-Enyed. (1881. és 1882-re is 3-3 frtot.) Farkas Geróné, Kis-Várda. Balázs József és Studner Gyula, Kolozsvár. Állami isk., Szász-Bréte. Községi isk., Inaktelke.

Dézi László.
pénztáros.

TARTALOM. A kolozsmegyei tanító-testület 1884. évi közgyűlésének sorrendje. — A nő, mint a háztartás könyvvivője. Dr. Lehmann Róbert. — Tárca: Az esti pír. Dr. Bartók István. — Szemle: Angliából. Olaszországról. — A kereskedelmi iskolák szervezete. — Irodalom: Két ipariskolai olvasókönyv. Váradai Károly. — Vegyesek.